

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце БДУКМ

 С.Л. Шпарло

24. 10. 2022г.

Рэгістрацыйны № ВД 443 /эвуч.

РАСШЫФРОЎКА БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ ПЕСНІ

Вучэбная праграма
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцяў
*1-18 01 01 Народная творчасць (па напрамках),
напрамку спецыяльнасці*
*1-18 01 01-01 Народная творчасць (харавая музыка),
спецыялізацыі 1-18 01 01-01-02 Харавая музыка народная;
спецыяльнасці 1-16 01 10 Спевы (па напрамках,
напрамку спецыяльнасці*
1-16 01 01-01 02 Спевы (народныя)

Вучэбная праграма складзена на аснове патрабаванняў адукацыйнага стандарту ОСВО 1-18 01 01-2013 Народная творчасць (па напрамках), вучэбнага плана ўстановы вышэйшай адукацыі па напрамках спецыяльнасці. Рэгістрацыйны № С 18-1-111/19 вуч.

СКЛАДАЛЬНІК:

У.К.Зяневіч, прафесар кафедры народна-песеннай творчасці і фальклору ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, дацэнт.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Т. М. Цыбульская, загадчык кафедры спеваў ўстановы адукацыі “Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі”;

Я. У. Паплаўскі, дацэнт кафедры харавога мастацтва ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай народна-песеннай творчасці і фальклору ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў (пратакол № 8 ад 29.03.2022);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 5 ад 15.06.2022).

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна “Расшыфроўка беларускай народнай песні” займае значнае месца ў сістэме спецыяльных вучэбных дысцыплін, якія маюць непасрэднае дачыненне да работы з народным песенным матэрыялам, забяспечвае напрацоўку неабходных творчых прафесійных навыкаў для стварэння вучэбнага і канцэртнага рэпертуару спявака-выканаўцы беларускіх народных песень.

Вучэбная дысцыпліна “Расшыфроўка беларускай народнай песні” звязана з такімі вучэбнымі дысцыплінамі як: “Тэорыя музыкі”, “Харавая аранжыроўка”, “Асновы камп’ютарнай аранжыроўкі” і інш.

Засваенне вучэбнай дысцыпліны “Расшыфроўка беларускай народнай песні” забяспечвае фарміраванне наступных груп кампетэнцый:

Прафесійныя кампетэнцыі спецыяліста:

Арганізацыйна-кіраўніцкая дзейнасць

– ПК-1. Ствараць творчыя калектывы.

– ПК-5. Карыстацца інфармацыйнымі рэсурсамі для шматбаковага забеспячэння арганізацыйна-кіраўніцкай дзейнасці ў галіне народнай творчасці.

– ПК-6. Выкарыстоўваць нарматыўна-прававую базу галіны культуры.

Педагагічная дзейнасць

– ПК-11. Удасканалваць сваё педагагічнае майстэрства.

– ПК-13. Выкарыстоўваць сучасныя метадыкі і тэхнічныя сродкі навучання.

Асноўная мэта вучэбнай дысцыпліны “Расшыфроўка беларускай народнай песні” – фарміраванне сістэмы ведаў і навыкаў у галіне народнай традыцыйнай музычнай культуры, грунтоўнае авалоданне базавымі тэарэтычнымі ведамі і практычнымі навыкамі расшыфроўкі народных песень, развіццё творчых здольнасцей студэнта ў працэсе адбору, аналізу, расшыфроўкі і натацыі ўзораў народнапесеннай творчасці і на гэтай аснове падрыхтоўка высокапрафесійнага музыканта-фалькларыста, выканаўцы народнай песні.

Дасягненне пастаўленай мэты вызначае *задачы* вучэбнай дысцыпліны:

– выяўленне спецыфікі расшыфроўкі як спецыфічнай інтэграванай формы вывучэння музычнага фальклору ў кантэксце традыцыйнай народнай культуры;

– засваенне выпрацаваных у айчыннай і замежнай тэорыі і практыцы метадаў даследавання народнай музыкі;

– авалоданне навыкамі, сучаснымі формамі і прыёмам і расшыфроўкі і натацыі народных песень як сольнай, так і ансамблевай выканальніцкай традыцыі: твораў манадыйнага тыпу музычнага мыслення; поліфанічнага стылю народныхпеваў; песенных узораў рознай ступені цяжкасці;

– засваенне знакавай лексікі, спецыяльных тэрмінаў і абзначэнняў як з арсеналу саміх выканаўцаў-захавальнікаў традыцыі, так і з навуковага апарату этнамузыкалогіі;

– уменне выкарыстоўваць на практыцы атрыманыя веды і навыкі як для этнамузыкалагічнай працы (навуковая, навукова-метадычная і навукова-практычная дзейнасць па збіранні музычнага фальклору), так і для практычнай мастацкай творчасці (сольнае выканальніцтва, кіраўніцтва, або работа ў мастацкім калектыве);

– авалоданне асновамі комплекснага аналізу музычнага і паэтычнага тэкстаў народных песень.

У выніку вивучэння вучэбнай дысцыпліны студэнт павінен ведаць:

– рэальнае гучанне беларускай народнай песні і традыцыйнай народнай музыкі;

– заканамернасці народнай песнятворчасці;

– інтанацыйна-меладычныя, ладавыя, метрарытмічныя і структурныя асаблівасці народнай песні;

– сродкі мастацкай выразнасці песеннага фальклору;

– спецыфічныя прыёмы выканальніцтва;

– жанры беларускага песеннага фальклору;

– рэгіянальныя асаблівасці песенных стыляў Беларусі, іх праявы;

– тэарэтычныя падставы натацыі народнай песні;

– гістарычныя этапы станаўлення і развіцця фалькларыстычнай натацыі і яе сучасны стан;

– прынцыпы і прыёмы расшыфроўкі і натацыі беларускіх народных песень;

– умоўныя абзначэнні транскрыпцыі народнай песні;

– спецыяльную літаратуру.

умець:

– вызначыць жанр, форму, стыль народнай песні;

– расшыфраваць узоры народнапесеннай творчасці рознай ступені цяжкасці;

– дакладна занатаваць расшыфраваныя фалькларыстычныя матэрыялы;

– афармляць натацыю згодна з патрабаваннямі;

– карыстацца метраномам, секундамерам, праграмамі-нотнымі рэдактарамі;

– грамадна карыстацца інфармацыйнымі крыніцамі для атрымання неабходнай прафесійнай інфармацыі.

валодаць:

– навыкамі пабудовы вакальна-харавой формы ва ўзаемасувязі з драматургіяй музычнага твора;

– навыкамі работы з даведкавай і спецыялізаванай літаратурай;

– навыкамі аранжыроўкі вакальна-харавых ўзораў для рознага выканальніцкага складу.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Расшыфроўка беларускай народнай песні” усяго адведзена 116 гадзіны, з якіх 49 – аўдыторныя (індывідуальныя) заняткі.

Рэкамендаваныя формы кантролю ведаў студэнтаў – залік, экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

Уводзіны

Вучэбная дысцыпліна “Расшыфроўка беларускай народнай песні” у сістэме падрыхтоўкі сучаснага спецыяліста ва ўстановах адукацыі культуры і мастацтваў. Месца вучэбнай дысцыпліны у вучэбным, навукова-даследчым і мастацка-творчым комплексе адукацыйнай дзейнасці. Сувязь з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі. Роля і значэнне вучэбнай дысцыпліны ў прафесійным станаўленні спецыяліста ў галіне культуры і мастацтваў.

Раздзел I. Расшыфроўка і транскрыпцыя народных песень

Тэма 1. Расшыфроўка і транскрыпцыя (натацыя) народных песень: гістарычныя этапы, практычныя праблемы, сучасны стан

Працэс усведамлення неабходнасці дакладнага навуковага нотнага запісу напеваў народных песень. Слыхавы запіс народнай песні і “кампазітарскі” перыяд натацыі музычнага фальклору. Слыхавыя натацыі О.Кольберга, Л.Кубы, Г.Дзютша, С.Ляпунова ў працэсе навуковых экспедыцый. Перыяд гуказапісу (фонаграфічнага і магнітафоннага) народнай музыкі і праблема расшыфроўкі дакументальных аўдыязапісаў. Станаўленне метадаў запісу і навуковага аналізу музычна-стылявых асаблівасцей народнай песні: працы Я.Э.Лінёвай, А.Л.Маслава, М.А.Янчука, Ф.М.Калесы, А.М.Лістападава, Б.Бартака, З.Кодаі. Дэталізаваныя натацыі (расшыфроўкі) у “транскрыпцыйны” перыяд. Перыяд “аналітычнай” натацыі народнай музыкі. Складова-рытмічны аналіз як адзін з асноўных метадаў сучаснай фалькларыстыкі. Сінтаксічнае ранжыраванне. Сучасны або постаналітычны перыяд расшыфроўкі народнай музыкі. Інтэграцыйная натацыя як вынік комплекснага культуралагічнага аналізу фальклорнага твора. Функцыі фалькларыстычнай натацыі. Акустычная і псіхалагічная адзнака гукарадоў у працах Альберта Эліса і Карла Штумпфа.

Тэма 2. Агульны характар гучання народнай песні, спецыфіка народнапесенных выканальніцкіх прыёмаў і спосабы іх абазначэння

Вызначэнне і канфігурацыя нотнай сістэмы ў залежнасці ад агульнай фактуры і характару гучання народнай песні.

Характэрныя манеры гукаўтварэння: галосныя спевы, гарлавыя спевы, мікст. Суадносіны галасоў, фактурна-рэгістравыя асаблівасці мясцовых, або рэгіянальных традыцый. Сувязь з функцыянальнай сістэмай. Засваенне знакавай семантыкі (умоўныя абазначэнні ў фалькларыстычнай натацыі).

Запіс дадатковых фанем, якія ўтвараюцца ў працэсе агалоскі і на фаршлагавых гуках.

Увага да паўз. Фіксацыя нетэматычных паўз. Абазначэнне неінтанаванага тэксту напрыканцы меладычных фраз. Спосаб і сіла гукападачы і дынамічная нюансіроўка ў расшыфроўцы народнай песні. Артыкуляцыйныя штрыхі і віды нотных галовак. Спосабы фіксацыі і запісу прад'іктаў, скідвання гуку, вібрата, глісанда, уздрыгвання голасу. Адна-, двух-, трох-, чатырох- і болей радковыя нотныя сістэмы. Спосабы натацыі багата вар'іраваных напеваў, паўтораў.

Дадатковыя (петытныя) сістэмы для нотнага запісу дэталізаваных расшыфровак песень з арнаментаванымі напевамі. Разгорнутая натацыя і абагуленая натацыя. Крытэрыі – зручнасць чытання расшыфроўкі.

Тэма 3. Фіксацыя асаблівасцей гукавышыннасці народнай песні.

Вызначэнне апорных і неапорных тонаў

Нетэмпераванасць інтанавання ў народнай песні. Флуктуацыя гукавога строю народнай песні. Вышынна вызначанае і вышынна неакрэсленае інтанаванне. Спосабы адлюстравання ў нотным запісе вышынна нявызначанага гучання (спецыяльныя нотныя галоўкі, фіксацыя толькі рытмічнага боку гучання). Гукавышыжныя ключы для фалькларыстычнай транскрыпцыі. Запіс песні ў яе рэальным гучанні. Распаўсюджаныя спосабы абазначэння актаўнай транспазіцыі ў скрыпічным ключы. Праблема транспанавання фальклорных узораў (заходнееўрапейская “транспануючая” і айчынная “вышынна-арыгінальная” традыцыі нотнага запісу фальклорнага гучання). Стандарт натацыі спецыфічных для народнага выканальніцтва выразных прыёмаў: глісандзіравання (спадаючыя глісанда, узыходзячыя глісанда, глісандападобныя злучэнні гукаў); уздрыгвання гуку, скідвання гуку, рэгістравых і тэмбравых асаблівасцей выканання. Камертон як інструмент для вызначэння гукавышыннасці.

Тэма 4. Пазначэнні ладавай арганізацыі народнай песні

ў фалькларыстычнай транскрыпцыі

Ладавая (прасторавая) арганізацыя народнай песні і альтэрацыйныя знакі ў фалькларыстычнай натацыі. Месцазнаходжанне і спосабы

размяшчэння знакаў альтэрацыі (па меры іх узнікнення). Знакі пры ключы і знакі перад самой нотай. Залежнасць спосабу фіксацыі знакаў альтэрацыі ад характару ладавай арганізацыі народнай песні (танальная неакрэсленасць, ладатанальная вызначанасць). Гукавышынная пераменнасць тону. Спосабы абазначэння арыгінальнай вышыні гучання. Фалькларыстычная фіксацыя мікраальтэрацыйнай гукавышыннасці ў народнай песні. Раўнамерна-тэмпераваны строй. Нетэмпераваны строй як форма існавання (выканання) народнай музыкі. Знакі фіксацыі мікраінтэрвалаў (агульнараспаўсюджаныя сістэмы мікраінтанацыйных абазначэнняў). Вертыкальныя суадносіны галасоў (інтэрвальная вертыкаль) у традыцыйнай народнай песні. Ладавыя функцыі і гарманічнае ядро. Разгортванне акордавага ядра. Гарманічная (акордавая паслядоўнасць) структура ў народнай песні як вынік разгортвання гарманічнага ядра. Прынцыповыя адрозненні паміж разгортваннем гарманічнага ядра песні і гарманізацыяй.

Тэма 5. Вызначэнне і фіксацыя тэмпу, рытмічных структур, метра

Часавая арганізацыя народнай песні. Адчуванне тэмпу. Вызначэнне пульсуючай долі і выбар адпаведнай рытмічнай адзінкі. Методыкі вызначэння асноўнай рытмічнай адзінкі як адзінкі моўна-музычнай. Хронаметраванне мелодыі і вызначэнне тэмпу па секундамеры і метраноме. Віды змянення тэмпу. Знакавая сімволіка метрарытмічных формул. Паняцце рытмічнай формулы як вершаванай адзінкі (дзялімыя і непадзельныя формулы). Рытмічная групоўка ў вакальнай музыцы. Рытмічныя фігуры ў народнай песні (трыёлі, квінтолі, геміельныя суадносіны, полірытмічныя ўтварэнні). Меладычная арнаментыка як частка меладычнай лініі (мелізмы). Спосабы рытмічнага афармлення нотнага тэксту: падрабязны (натацыя ўсіх рытмічных элементаў), абагулены (вылучэнне асноўнага рытмічнага “каркасу”). Знакавая фіксацыя рытмічных нюансаў (павелічэнне або памяншэнне працягласці рытмічнай долі (ферматы без кропкі)). Ферматы з паказальнікамі лічбавых долей, ферматы з петытнымі нотамаі. Міжстрофныя паўзы і віды іх нотнай фіксацыі. Выяўленне метрычнай структуры ў народнай песні. Метрычнае перадакцэнтнае тактаванне. Знакі рытмічнай акцэнтацыі. Асаблівасці пазначэння тактавых памераў у фалькларыстычных натацыях. Натацыя пераменных памераў пры сістэматычных метрах. Несістэматычныя метры. Прынцып аднароднасці асноўнай метрычнай долі. Натацыя складанасастаўных тактавых памераў. Умоўная тактавая лінія як умоўная мяжа рытмічных блокаў. Пазаметрычнае тактаванне. Сінтаксічнае тактаванне і раздзяляльная тактавая рыса. Апокапа і яе пазначэнні ў нотным тэксце.

Тэма 6. Суадносiны напеву і паэтычнага тэксту. Падтэкстоўка

Арганiчнае адзiнства напеву і паэтычнага тэксту ў народнай песнi. Спалучэнне сэнсавага блока тэкст – напеў. Вычляненне вербальнага і ўласна музычнага кампанентаў. Адлюстраванне ў натацыi кампазіцыйнай пабудовы напеву; ягоная марфалагiчная і сiнтаксічная разметка (умоўнае тактаванне). Паслядоўнае ўзнаўленне мясцовых, дыялектных асаблівасцей вымаўлення слоў у народнай песнi. Перадача асноўных асаблівасцей дыялектнай фанетыкi, лексiкi і сintaxiсу. Рэдукцыя і агалоска зычных. Паднотны тэкст (адлюстраванне стылявых норм вымаўлення слова, якое спяваецца) і агульны тэкст (адлюстраванне вербальна-семантычнага боку песнi, яе асноўнага зместу). Адступленнi ад правiлаў арфаграфii пры запiсе паднотнага тэксту (пераносы лiтар, знакi пунктуацыi, абрывы слоў). Вылучэнне формулы слогавага рытму. Складарытмiчныя схемы.

Тэма 7. Форма і кампазіцыйныя структуры

Формы выканання народнай песнi: манадыйная (сольная), антыфонная, ансамблевая, харавая. Сувязь музычнай пабудовы напеваў народнай песнi з асаблівасцямi пабудовы яе паэтычнага тэксту. Перыядычнасць (паўтаральнасць) і кантраснасць як прынцып і першааснова народнапесеннай формы. Аднарадковыя, або нестрафiчныя напевы. Музычная страфа. Страфiчныя напевы. Рэфрэн як важны формаўтваральны элемент песеннай формы. Варыянтнасць як неад'емная ўласцівасць фальклору і ўмова iснавання народнай песнi. Народная песня як сiстэма семантычна і стылістычна родных варыянтаў, якiя характарызуюць яе выканальнiцкi дынамізм. Варыяцыйная форма. Яе структура. Страфiчная варыянтнасць як важнейшы паказчык iмпровiзацыйнага характару выканання народнай песнi. Парная меладычная паўтаральнасць. Сiметрычная форма – асiметрычная форма. Тырадная форма.

Тэма 8. Асноўныя прынцыпы графiчнага афармлення натацыi

Стандартная форма (фармат) натацыi. Пашпартызацыя песнi.

Графiчнае афармленне расшыфроўкi народнай песнi. Умоўныя абазначэннi і агульнапрынятыя скарачэннi. Запiс лексiчных і асноўных фанетычных асаблівасцей мясцовага дыялекту:

- афармленне вокладак, тытульных лiстоў;
- партытурныя сiстэмы, акалады, наменклатура iнструментаў, тактавыя рысы;

- тэмпавыя, метрычныя, дынамічныя абзначэнні, арыенціры і вольты;
- запіс штыляў, паўз, ліг, кропак, акцэнтаў;
- знакі альтэрацыі, ключы, ферматы, мелізмы, трыёлі і інш.;
- асаблівасці запісу нотнага тэксту для народных інструментаў.

Раздзел II. Музычны і літаратурны аналіз народных песень

Тэма 9. Мелаінтанацыйныя асаблівасці беларускай народнай песні

Мелодыя і інтанацыя. Вызначэнне мелодыі. Структурнае члянэнне мелодыі. Жанравыя прыкметы мелодыі ў народнай песні. Інтанацыя. Вызначэнні інтанацыі. Інтанацыя як працэс і як гукавое ўвасабленне эмацыянальнага стану і мастацкага зместу музыкі. Разуменне своеасаблівасці музычнай інтанацыі ў народнай песні і незвядзенне яе да нотнага запісу. Тып інтанавання і стыль інтанавання. Інтанаванне як манера гуказдабывання. Інтанаванне як формаўтваральны і стылеўтваральны фактар. Мелаінтанацыйныя асаблівасці беларускай народнай песні. Асаблівасці гукавядзення. Характэрныя папеўкі ў беларускім песенным фальклоры. Напевы абагуленыя (тыпавыя) і індывідуалізаваныя. Формульныя напевы.

Тэма 10. Музычна-рытмічныя асаблівасці беларускай народнай песні

Музычна-часовае мысленне народнага выканаўцы. Кароткія і доўгія працягласці. Двайковая і трайковая сістэмы злічэння. Музычна-складовы рытм як унутраная адзінка вымярэння часу песні ў фальклоры. Складовы час. Складовая музычна-рытмічная формула і яе вызначэнне. Формулы складовага рытму. Суадносіны рытмічнай структуры напеву і рытмікі паэтычнага тэксту. Рытмічная структура напеваў песень ранняга гісторыка-стылявога пласта (каляндарна-абрадавыя і сямейна-абрадавыя песні). Рытмічная арганізацыя пазаабрадавых лірычных песень позняй традыцыі. Асноўныя рытмічныя фігурацыі. Пераважныя рытмічныя структуры. Унутрыскладовы распеў. Метр і памер песні. Музычная форма песні. Тактавая структура. Тактаванне цэзурных і сегментаваных напеваў. Часавікі. Драбненне. Падсумаванне. Адсутнасць музычнага часу паміж строфамі народнай песні.

Тэма 11. Лады і ладавая арганізацыя беларускай народнай песні

Паняцце ладу як іманентнай (унутрана ўласцівай) структуры музычна-паэтычнага тэксту народнай песні. Лад як катэгорыя музычнага мыслення ў фальклоры. Нетэмпераванасць традыцыйнага музычнага слыху. Флуктуацыя гукавога ладу народнай песні. Гукарадная мабільнасць. Паняцце гукарада ў народнай музыцы. Лад і гукавы аб'ём, або амбітус шкалы народнай песні. Варыянтнасць гукарада ў народнай песні. Ладавая кампазіцыя, ці сістэма ладавых апор. Архаічны нетэмпераваны тып музычнага мыслення. Ангемітонныя гукарады: трыхорд у кварце (трытонікі), тэтрахорд у квінце (тэтрэтонікі), пентатоніка, гексахорд. Канцавы тон і праблема выяўлення ладу народнай песні. Танальна-гарманічнае мысленне ў песнях позняга фарміравання. Дыятоніка.

Тэма 12. Сродкі музычнай выразнасці

Разуменне неабходнасці комплекснага аналізу сродкаў мастацкай выразнасці народнай песні на ўсіх узроўнях апісання фальклорна-этнаграфічнага тэксту. Шматзначнасць выразных сродкаў у музычным фальклоры. Сродкі мелодыка-кампазіцыйныя і ладарытмічныя. Тэмбр як увасабленне гукаідэалу ў кожнай этнічнай культуры. Тэмбр як жанрава-дыферэнцыруючая прыкмета. Тэмбральныя і рэгістравыя сродкі. Ансамблевыя сродкі. Аздабленні. Імпровізацыйныя прыёмы.

Тэма 13. Выканальніцкія манеры спеваў

Асэнсаванне спецыфікі выканальніцкіх традыцый у залежнасці ад спецыфікі функцыянавання народнай песні ў грамадстве.

Моўная аснова выканальніцкіх традыцый. Рэгіянальная дыферэнцыяцыя народнай песні. Рэгіянальныя і мясцовыя моўныя дыялекты і манеры спеваў. Моўна-фанетычныя асаблівасці і спецыфіка гуку. Слоўнік моўных дыялектаў Беларусі.

Тэмбрава-рэгістравыя асаблівасці і спецыфіка мужчынскага і жаночага спеву. Грудная і галаўная манера спеваў. Мікст. “Парадаксальнае” фразіраванне як выканальніцкі прыём і характэрная стылявая прыкмета. Дыхальныя паўзы і нелагічная цэзура.

Тэма 14. Фактура народнай песні

Паняцце фактуры народнай песні як сукупнасці прыёмаў падачы музычнага матэрыялу, пабудовы музычнай тканіны. Драматургія народнай песні і музычная фактура як узаемазвязаныя сродкі музычнай выразнасці. Асаблівасці дзялення галасоў у спеўным гурце і кампаненты (элементы) фактуры народнай песні. Функцыянальны падзел галасоў у народным

ансамблі: мелодыя, басуючыя галасы, падгалосак (падводка), гармонія. Фактура як стылявая прыкмета песні. Асноўныя прынцыпы фактурнай арганізацыі традыцыйных песень. Тыпы народнапесеннай фактуры: меладычная (манадычная і поліфанічная), унісонна-гетэрафонныя спевы, бурдонныя формы шматгалосся, шматгалосыя спевы з падводкай, гамафонна-гарманічная фактура. Несінхронныя формы шматгалосся (антыфоннае выкананне песень, шматгалоссе беларускай “бараны”). Віды народнапесеннай фактуры: полірытмія, поліметрыя. Характарыстыка элементаў фактуры. Мелодыя як галоўны элемент фактуры народнай песні. Прыёмы выкладання мелодыі ў народнай песні: аднагалоссе, дыяфонія, падваенні. Падгалосак імітатыўны і кантрапунктуючы. Псіхалагічныя аспекты фарміравання народнага ансамбля.

Тэма 15. Жанрава-стылявыя асаблівасці народнай песні

Жанры беларускай народнай песні. Жанравая дыферэнцыяцыя песень па функцыі, змесце і паэтыцы. Гендарныя і ўзроставыя характарыстыкі жанру. Стылявыя асаблівасці народнай песні. Стылявое дзяленне на галасавыя функцыі. Ладагарманічная структура песні ў святле яе стылявой прыналежнасці. Стылявая прыналежнасць музычных прыёмаў выканаўцаў. Стылявое дзяленне па гаворках. Форма выканання народнай песні (індывідуальная, калектыўная).

Тэма 16. Паэтыка беларускага песеннага фальклору

Народнапесенная паэзія. Адрозненне паэзіі ад прозы. Верш як паэтычная адзінка. Народнапесенны верш. Чысты верш. Музычная строфіка. Вершаваны радок.

Тыпы і формы вершаскладання. Тыпы верша ў фальклору і ў тэорыі літаратуры. Меладычная, квантытатыўная, квалітатыўная формы вершаскладання. Стапа.

Тры тыпы народнага вершаскладання. Сілабічны або цэзурны верш. Складовая група. Падсумаванне складовай групы. Семантыка складовай групы. Цэзура і яе пазначэнне ў паэтычным тэксце. Роўнаскладовы верш і верш рознага складовага аб’ёму. Часавік.

Танічны або акцэнтны верш. Рытмічная адзінка (сегмент) у танічным вершы. Структура танічнага верша (пачатковы сегмент; сярэдзінны сегмент; заключны сегмент). Віды акцэнтнага (танічнага) народнага верша: двухударны з дактылічнай формулай заканчэння; двухударны з харэічнай формулай заканчэння.

Сілаба-танічны (стопны) народны верш і яго ўвасабленне. Наяўнасць стапы, рыфмаванасці і цэзуры як прыкмета народнага сілаба-танічнага верша.

Родавыя і жанравыя асаблівасці паэтычнага тэксту. Роды і жанры ў народнапесенным вершы. Эпас. Эпічныя жанры. Лірыка. Лірычныя жанры. Ліра-эпічныя жанры ў фальклору. Жанравае дзяленне народных песень.

Сюжэт і кампазіцыйная структура верша. Тыповы сюжэт. Асноўныя кампазіцыйныя прыёмы (апавяданне, апісанне, паступеннае звужэнне вобразаў) і інш.

Сродкі мастацкай выразнасці ў фальклору. Алегорыя. Сімволіка народнай песні. Тропіка ў народнапесенным вершы: метафара, метанімія, сінекдаха, эпітэт, гіпербала, літота, іронія.

Суадносіны: паэтычная страфа і меластрафа. Музыкальная страфа і куплет. Куплетная і куплетна-варыяцыйная формы. Формула верша. Формула напеву. Суадносіны формулы верша з формулай напеву.

Рытмаскладовая формула верша. Азначэнне рытмаскладовай формулы верша. Прынцыпы і правілы, неабходныя для складання рытмаскладовай формулы верша.

Дыялектныя асаблівасці паэтычнага тэксту. Асаблівасці дыялекту ў народнапесенным вершы. Дзяленне мовы на прыслоўі і гаворкі. Гаворка і манера спеву выканаўцы. Дыялектныя словы. Дыялектныя формы слоў. Лексічныя і асноўныя фанетычныя асаблівасці мясцовага дыялекту.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва раздзелу, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін	КСР	Форма кантролю ведаў
	індывідуальныя		
Уводзіны	1		
Раздзел I. Расшыфроўка і транскрыпцыя народных песень			
<i>Тэма 1.</i> Расшыфроўка і транскрыпцыя (натацыя) народных песень: гістарычныя этапы, практычныя праблемы, сучасны стан	2	2	Апытванне
<i>Тэма 2.</i> Агульны характар гучання народнай песні, спецыфіка народна-песенных выканальніцкіх прыёмаў і спосабы іх абазначэння	2		
<i>Тэма 3.</i> Фіксацыя асаблівасцей гукавышыннасці народнай песні. Вызначэнне апорных і неапорных тонаў	2		
<i>Тэма 4.</i> Пазначэнні ладавай арганізацыі народнай песні ў фалькларыстычнай транскрыпцыі	2		
<i>Тэма 5.</i> Вызначэнне і фіксацыя тэмпу, рытмічных структур, метра	2	2	Тэст
<i>Тэма 6.</i> Суадносіны напеву і паэтычнага тэксту. Падтэкстоўка	2		
<i>Тэма 7.</i> Форма і кампазіцыйныя структуры	2	2	Тэст
<i>Тэма 8.</i> Асноўныя прынцыпы графічнага афармлення натацыі	2		
Раздзел II. Музычны і літаратурны аналіз народных песень			
<i>Тэма 9.</i> Мелаінтанацыйныя асаблівасці беларускай народнай песні	2	2	Апытванне
<i>Тэма 10.</i> Музыка-рытмічныя асаблівасці беларускай народнай песні	2	2	Апытванне
<i>Тэма 11.</i> Лады і ладовая арганізацыя беларускай народнай песні	2		
<i>Тэма 12.</i> Сродкі музыкальнай выразнасці	2	2	Апытванне
<i>Тэма 13.</i> Выканальніцкія манеры спеваў	2		
<i>Тэма 14.</i> Фактура народнай песні	2		
<i>Тэма 15.</i> Жанрава-стылявыя асаблівасці беларускай народнай песні	2	2	Апытванне
<i>Тэма 16.</i> Паэтыка беларускага песеннага фальклору	2	2	Апытванне
Усяго: 49	33	16	

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. Алексеев, Э.Е. Нотная запись народной музыки: теория и практика / Э.Е.Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1990. – 168 с.
2. Варфаламеева, Т.Б. Песні Беларускага Панямоння / Т.Б.Варфаламеева. – Мінск: Беларус. навука, 1998. – С. 3–27.
3. Восточнославянский фольклор: словарь научной и народной терминологии. – Минск: Навука і тэхніка, 1993. – 478.
4. Мажэйка, З.Я. Каляндарна-песенная культура Беларусі / З.Я.Мажэйка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – С. 71–118.
5. Мажэйка, З.Я. Песні Беларускага Паазер'я / З.Я.Мажэйка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1981. – С. 3–29.
6. Мажэйка, З.Я. Песні Беларускага Падняпроўя / З.Я.Мажэйка, Т.Б.Варфаламеева. – Мінск: Беларус. навука, 1999. – С. 3–35.
7. Мазепус, В.В. Артикуляционная классификация и принципы нотации тембров музыкального фольклора / В.В.Мазепус // Фольклор. Комплексная текстология. – М.: Наследие, 1998. – С. 24–51.
8. Можейко, З.Я. Песни Белорусского Полесья / З.Я.Можейко. – М.: Сов. композитор, 1984. – Вып. 2. – С. 3–12.
9. Можейко, З.Я. Песни Белорусского Полесья / З.Я.Можейко. – М.: Сов. композитор, 1983. – Вып. 1. – С. 5–18.

Дадатковая

1. Алексеев, Э. Раннефольклорное интонирование: звуковысотный аспект / Э.Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1986. – 238 с.
2. Алексеев, Э. Проблемы формирования лада / Э.Алексеев. – М.: Музыка, 1976. – С. 6–65.
3. Асафьев, Б. Музыкальная форма как процесс: в 2 кн. / Б.Асафьев. – Л.: Музыка, 1971. – С. 43–77.
4. Банин, А.А. Ладозвукорядный аспект историко-стадиальной концепции П.П.Сокальского и его новая трактовка / А.А.Банин // Музыкальная фольклористика: проблемы истории и методологии. – М.: Гос. республиканский центр русского фольклора, 1990. – С. 61–76.
5. Банин, А.А. Методология лингвомузыкального анализа музыки устных традиций / А.А.Банин // Первый всероссийский

конгресс фольклористов: сб. докладов. Том 1. – М.: Изд-во “Государственный республиканский центр русского фольклора”, 2005. – С. 385–406.

6. Банин, А.А. Слово и напев. Проблемы аналитической текстологии / А.А.Банин // Фольклор. Образ и поэтическое слово в контексте / отв. ред. В.М.Гацак. – М.: Наука, 1984. – С. 170–202.

7. Банин, А.А. Об одном аналитическом методе музыкальной фольклористики / А.А.Банин // Музыкальная фольклористика / ред.-сост. А.А.Банин. – М.: Сов. композитор, 1978. – Вып. 2. – С. 117–157.

8. Банин, А.А. О принципах моделирования обобщенного слогоритма. Вопросы методики и методологии / А.А.Банин // Памяти К.В.Квитки: сб. ст. / ред.-сост. А.А.Банин. – М.: Сов. композитор, 1983. – С. 165–179.

9. Белорусская этномузыкалогия. Очерки истории (XIX–XX вв.) / под ред. докт. искусствоведения Зинаиды Можейко. – Минск: Тэхналогія, 1997. – 254 с.

10. Елатов, В.И. Ритмика русских народных песен: учеб. пособие по курсу “Народное музыкальное творчество” / В.И.Елатов. – М.: Изд-во МГУК, 1993. – С. 5–47.

11. Ефименкова, Б. Ритм в произведениях русского вокального фольклора / Б.Ефименкова. – М.: Композитор, 2001. – 256 с.

12. Мациевский, И.В. Народная инструментальная музыка как феномен культуры / И.В.Мациевский. – Алматы, 2007. – С. 275–291.

13. Мухарынская, Л.С. Беларуская народная музычная творчасць / Л.С.Мухарынская, Т.С.Якіменка. – Мінск: Выш. шк., 1993. – 343 с.

Дыскаграфія

1. *Этнаграфічны* ансамбль вёскі Ананчыцы Салігорскага раёна Мінскай вобласці. Беларускія народныя песні. – Л.: Мелодія, 1982.

2. *Календарныя* песні Беларускага Полесся. – Л.: Мелодія, 1983.

3. *Беларускі* песенны фальклор. Паўночна-Усходняя зона. – Л.: Мелодія, 1986.

4. *Традыцыйныя* песні Полесся. – Л.: Мелодія, 1989.

5. *Традыцыйнае* искусство Поозерья. Обрядовая музыка. – Л.: Мелодія, 1989.

6. *Беларускі* музычны фальклор. – Л.: Мелодія, 1990.

7. *Традиционное искусство Поозерья. Вечериночная музыка.* – Л.: Мелодия, 1989.

8. *Musics and musician of the world. Byelorussia. Musical folklore of the Byelorussian Polesseye.* – AUVIDIS/ –HSMMSD/UNESCO, 1988.

9. *Вясковая лірыка.* – Мінск: Новая музыкальная компания, 2008.

10. *Каляды. Рожство. Шчодрэц.* – Christmas Songs. Authentic Musik from Belarus. – Мінск: ПанРекордз, 1999.

Метады і тэхналогіі навучання

У працэсе вывучэння дысцыпліны выкарыстоўваюцца сучасныя метады і інавацыйныя тэхналогіі навучання, такія як дыяхранічны і сінхранічны метады, метады структурнага мадэлявання, слыхавога і параўнальнага аналізу, структурна-тыпалагічны метад, этналінгвістычныя метады. Выкарыстоўваюцца лічбавыя тэхналогіі і найноўшыя тэхнічныя сродкі распазнавання гуку, разнастайнае сучаснае праграмнае забеспячэнне музычнай апрацоўкі і арганізацыі нотнага тэксту (камп'ютар і іншыя высокатэхналагічныя сродкі канвертацыі інфармацыі), якія дазваляюць аптымізаваць працэсы алічбоўкі аналагавых узораў, рэпрадуцыравання і шматразовага прайгравання, стварэння гукавых прэзентацый, адфільтраваць зафіксаваны матэрыял ад дэфектаў запісу, рэстаўрыраваць панкоджаныя фрагменты запісу, забяспечваюць прынцыпова новы ўзровень нагляднасці ў выкладанні і камунікацыі ў навучанні.

Рэкамендаваныя сродкі дыягностыкі

Для кантролю якасці засваення вучэбнага матэрыялу, набыцця неабходных навыкаў па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень” выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- заданні па расшыфроўцы беларускіх народных песень;
- пісьмовыя кантрольныя працы;
- пісьмовы іспыт;
- пісьмовы комплексны музычны і літаратурны аналіз тэксту аднаго з узораў беларускай народнапесеннай творчасці ранняга гісторыка-стылявога пласта (каляндарна-абрадавая песня, сямейна-абрадавая песня);
- пісьмовы комплексны музычны і літаратурны аналіз тэксту аднаго з узораў беларускай народнапесеннай творчасці позняга гісторыка-стылявога пласта (пазаабрадавая лірычная песня).

Крытэрыі адзнакі вынікаў навучальнай дзейнасці

Балы, паказчыкі адзнакі

1 (адзін) – адсутнасць наапаплення ведаў і кампетэнтнасці ў рамках адукацыйнага стандарту, адмова ад выканання расшыфроўкі беларускіх народных песень.

2 (два) – фрагментарныя ведаы ў галіне расшыфроўкі беларускіх народных песень; ведаы асобных літаратурных крыніц, рэкамендаваных навучальнай праграмай дысцыпліны; няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію, наяўнасць у адказе грубых і лагічных памылак; пасіўнасць на індывідуальных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання заданняў па расшыфроўцы беларускіх народных песень.

3 (тры) – недастаткова поўны аб'ём ведаў у галіне расшыфроўкі беларускіх народных песень; ведаы часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; выкарыстанне этнамузыказнаўчай тэрміналогіі, выкананне экзаменацыйнага задання з істотнымі і лагічнымі памылкамі; слабае валоданне інструментарыем расшыфроўкі беларускіх народных песень, некампетэнтнасць у вызначэнні жанравых асаблівасцей беларускіх народных песень; няўменне карыстацца асноўнымі метадамі і прыёмамі расшыфроўкі, пасіўнасць на індывідуальных практычных занятках, нізкі ўзровень культуры выканання практычных заданняў па расшыфроўцы.

4 (чатыры) – дастатковы аб'ём ведаў у рамках вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне пад кіраўніцтвам выкладчыка вырашаць стандартныя задачы па расшыфроўцы; дапушчальны ўзровень культуры выканання заданняў па расшыфроўцы.

5 (пяць) – дастатковыя ведаы ў аб'ёме навучальнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў рашэнні навучальных і прафесійных задач; здольнасць самастойна ўжываць тыпавыя рашэнні ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; самастойная праца на

індывідуальных занятках, дастатковы ўзровень культуры выканання заданняў па расшыфроўцы беларускіх народных песень.

6 (шэсць) – досыць поўныя і сістэматызаваныя веды ў аб’ёме вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; выкарыстанне неабходнай навуковай тэрміналогіі, пісьменны, лагічна правільны адказ на пытанні; валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў рашэнні навучальных і прафесійных задач; здольнасць самастойна ўжываць тыпавыя рашэнні ў рамках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў базавых тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна; актыўная самастойная праца на індывідуальных занятках; досыць высокі ўзровень культуры выканання заданняў па расшыфроўцы.

7 (сем) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны адказ на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні па аналізе музычна-паэтычных тэкстаў; валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; вольнае валоданне тыпавымі рашэннямі ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; самастойная праца на індывідуальных занятках, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

8 (восем) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пастаўленых пытаннях у аб’ёме навучальнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны адказ на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны (у тым ліку тэхнікай інфармацыйных тэхналогій), уменне выкарыстоўваць яе ў

пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай па дысцыпліне; уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; актыўная сістэматычная самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

9 (дзесяць) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны адказ на пытанні; валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя задачы па расшыфроўцы ў нестандартных сітуацыях у рамках навучальнай праграмы; поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; сістэматычная, актыўная творчая праца на індывідуальных занятках, высокі ўзровень культуры выканання заданняў па расшыфроўцы.

10 (дзесяць) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Расшыфроўка беларускіх народных песень”, а таксама па асноўных тэарэтычных і практычных пытаннях, якія выходзяць за яе межы; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, лагічна правільны адказ на пытанні; бездакорнае валоданне інструментарыем вучэбнай дысцыпліны, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач; выяўленая здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартных сітуацыях; поўнае валоданне інфармацыяй з асноўных і дадатковых крыніц па вучэбнай дысцыпліне; уменне вольна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні іншых дысцыплін; творчая

самостійна праця на індивідуальних занятках, високий рівень культури виконання завдань.